

**ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ З ВИКОРИСТАННЯМ
ПРИНЦИПІВ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ Й ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ**

УДК 378.14

Олексій Войцехівський, доцент кафедри прикордонного контролю
Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького,
м. Хмельницький

**ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ
З ВИКОРИСТАННЯМ ПРИНЦИПІВ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ Й ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ
У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ**

У статті розглядаються питання про організацію професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників з використанням принципів індивідуалізації і диференціації. Подається взаємозалежність цих принципів, їх особливості у підготовці майбутніх офіцерів.

Ключові слова: професійна підготовка, диференціація, індивідуалізація.

Літ. 13.

Алексей Войцеховский, доцент кафедры пограничного контроля
Национальной академии Государственной пограничной службы Украины имени Богдана Хмельницкого,
г. Хмельницкий

**ПРОФЕСИОНАЛЬНАЯ ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ ОФИЦЕРОВ-ПОГРАНИЧНИКОВ
С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ПРИНЦИПОВ ИНДИВИДУАЛИЗАЦИИ И ДИФФЕРЕНЦИАЦИИ
В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ**

В статье рассматриваются вопросы об организации профессиональной подготовки будущих офицеров-пограничников с использованием принципов индивидуализации и дифференциации. Подается взаимозависимость этих принципов, их особенности в подготовке будущих офицеров.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, дифференциация, индивидуализация.

Oleksiy Voycekhivsky, Docent of Border Control Department
National Academy State Ukrainian Guard Service by B. Khmelnytsky,
Khmelnytsky

**PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE OFFICERS, BORDER GUARDS WITH USING THE
PRINCIPLE OF INDIVIDUALIZATION AND DIFFERENTIATION IN TEACHING PROCESS**

In the article we consider questions about organization of professional training of future officers, border guards with using principle of individualization and differentiation. Submitted interdependence these principles, their features in future officers' training.

Keywords: professional training, differentiation, individualization.

Постановка проблеми. Концепція розвитку Державної прикордонної служби України на період до 2015 року, визначає основні напрямки розвитку Державної прикордонної служби України і спрямована на створення сучасної прикордонної служби європейського типу, яка гарантовано забезпечуватиме захист національних інтересів України на державному кордоні. В Концепції акцентована увага на реформування системи професійної підготовки персоналу Державної прикордонної служби України, на основі впровадження передових європейських технологій освіти.

У педагогіці вищої військової школи проблема індивідуалізації навчання розглядалася в працях В. Галузяка, І. Грязнова, А. Кучеренка, М. Мацішина та ін. Вони досліджували різні теоретичні, методичні, прикладні аспекти індивідуалізації навчання. Були виділені дві позиції стосовно використання

індивідуалізації процесу навчання. За першою позицією було запропоновано враховувати, що індивідуалізація навчання являє собою комплекс методів, що застосовуються науково-педагогічним складом з метою розвитку творчого мислення, а також ініціативи, самостійності, рішучості, тобто якостей, необхідних для професійної діяльності. Авторами цієї позиції виступають В. Корольов, А. Кучеренко, О. Мацішин, Д. Миценко та ін. Тут основні проблеми сформульовано з точки зору методики.

Друга позиція передбачає, що індивідуалізація навчання – це така організація навчального процесу, за якої вибір методів, форм, прийомів і засобів навчання здійснюється з урахуванням індивідуальних особливостей слухачів (курсантів). Автори цього підходу основний наголос робили на пошуку нових психодіагностичних моделей й удосконаленні організації навчально-виховного

процесу (В. Галузяк; І. Зязюн; М. Нецадим та ін.).

Оскільки, принцип індивідуального підходу в дидактиці передбачає урахування таких якостей курсантів, які впливають на їхню навчальну діяльність, ми використали його при підготовці майбутніх офіцерів-прикордонників до професійної діяльності.

Тому **метою статті** було обрано – розглянути питання про роль принципів диференціації й індивідуалізації у професійному становленні майбутніх офіцерів прикордонників.

Виклад основного матеріалу. У числі трьох основних тенденцій розвитку вищої освіти останніми роками поряд з фундаменталізацією і гуманітаризацією науковці виділяють її індивідуалізацію (Д. Іщенко, Д. Миценко, О. Пехота). Уся система підготовки фахівців повинна бути гнучкою, здатною реагувати на нову потребу часу. У результаті кожен курсант буде мати власний навчальний план, який він будує на основі загальних й елективних дисциплін з урахуванням своїх схильностей, здібностей і потреб Державної прикордонної служби України [4]. Навчання за індивідуальними планами в Національній академії Державної прикордонної служби України (НАДПСУ) забезпечило вирішення таких завдань: розширення й поглиблення знань, умінь, навичок, формування професійно-важливих якостей; оволодіння методикою самостійної роботи [2]. Результати проведених у НАДПСУ досліджень показали, що 90,5 % слухачів та курсантів в якості провідного мотиву навчання за індивідуальним планом визначають наявність резерву часу, що дає можливість: більш детально вивчати одну навчальну дисципліну за рахунок зменшення часу на вивчення інших; вивчати певні навчальні дисципліни у більш короткий термін; краще вивчати певні модульні програми і спецкурси. При цьому знання, уміння й навички виступають не метою індивідуалізації, а засобом розвитку особистості курсанта.

Індивідуалізація радикально змінює всю організацію навчально-виховного процесу. Для її здійснення потрібно втричі збільшити витрати на освітянську діяльність, втричі скоротити чисельність навчальних груп, і збільшити кількість викладачів [7].

Значна роль у цьому процесі належить індивідуальному стилю пізнавальної діяльності. Ми вважаємо, що індивідуальний стиль пізнавальної діяльності є одним із важливих резервів підвищення ефективності навчання. Під індивідуальним стилем звичайно розуміють

стійку систему способів або прийомів діяльності, який залежить від типологічних властивостей нервової системи, особистісних якостей людини, наявності в суб'єкта позитивного ставлення до навчальної діяльності. Індивідуальний стиль пізнавальної діяльності є не тільки ефектом, але й фактором професійного становлення особистості [5].

Вимога враховувати індивідуальні особливості тих, хто навчається, є давньою традицією в педагогічній теорії, яку втілено в дидактичному принципі “колективізм й індивідуальний підхід”. Складність дослідження індивідуалізації навчання як педагогічної проблеми обумовлена багато в чому розмитістю понять категорійного апарату [8].

Є роботи, у яких терміни “індивідуалізація” й “диференціація” навчання визначають один через інший. У роботах низки дослідників викладено точку зору, відповідно до якої “диференціація” розуміється як попередня умова індивідуалізації навчання, як вузький зміст [2; 3]. І.Д. Бутузов наголошує, що диференціація передбачає навчання на різних рівнях для оволодіння єдиним програмним матеріалом, але залежно від індивідуальних можливостей [1, 4]. Найбільш повне визначення цього поняття подано в працях П. Сікорського. За баченням науковця “диференційоване навчання” – це спеціально організована навчально-пізнавальна діяльність, яка враховуючи вікові, індивідуальні особливості суб'єктів учіння, їхній соціальний досвід і стартовий стан, спрямована на оптимальний фізичний, духовний та психічний розвиток учнів (студентів), засвоєння необхідної суми знань, практичних дій за різними навчальними планами і програмами” [9, 119].

Індивідуалізацію розглядають з точки зору: процесу навчання; змісту освіти; побудови системи навчання у вищому навчальному закладі. З урахуванням основних суперечностей навчального процесу індивідуалізація навчання дозволяє вирішити завдання: розвитку творчих здібностей особистості, розвитку самостійності мислення; формування професійно-значущих якостей.

Використання теоретичних надбань із проблеми індивідуалізації навчального процесу забезпечило можливість показати її особливості. Це дало можливість дійти висновку, що індивідуалізація навчання є дидактичною категорією, яка може розглядатися як самостійна, і приймає вигляд напряму навчально-виховного процесу, організації навчального процесу, системи навчання.

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ З ВИКОРИСТАННЯМ ПРИНЦИПІВ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ Й ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Індивідуалізація є парною категорією диференціації.

У цей час велике поширення одержало введення до програми навчання вищих військових навчальних закладів (ВВНЗ) альтернативних навчальних дисциплін, що при використанні на практиці зобов'язує курсантів вибирати одну із запропонованих. Великий досвід у цій справі накопичено у закордонній педагогіці [11; 12; 13].

На сучасному етапі розвитку освіти, у зв'язку з переходом на кредитно-модульну технологію навчання, значне місце в навчальному процесі відводиться самостійній роботі, а саме – диференційованій самостійній роботі курсантів. У практиці роботи НАДПСУ використовуються два види самостійної роботи: індивідуальна й групова, які є диференційованими. З цією метою у навчальних програмах НАДПСУ практикують п'ять видів завдань: репродуктивні, пізнавально-пошукові (евристичні), творчі, тренувальні вправи щодо застосування знань, пізнавально-практичні. Кожний вид завдань відповідав певній типологічній групі, які визначалися за методом В. Мурачківського [5]. Усіх курсантів розподіляли на чотири типологічні групи:

I тип – курсанти з високою здатністю до засвоєння знань та якістю самоорганізації;

II тип – високий рівень навченості, але формально ставляться до занять;

III тип – це курсанти з невисоким рівнем навченості;

IV тип – курсанти, що відчувають труднощі у засвоєнні знань, у них відсутній інтерес до навчання.

Такий розподіл забезпечив поєднання двох принципів, коли індивідуалізація і диференціація взаємно доповнюють один одного.

Враховуючи особливості підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників під диференціацією розуміють таку систему навчання, при якій кожен курсант, опановуючи певним мінімумом навчальної підготовки, що забезпечує можливість адаптації в життєвих умовах, одержує право й гарантовану можливість приділяти переважну увагу тим напрямкам, які найбільшою мірою відповідають його здібностям й інтересам [2]. Диференціація торкається засвоєння усіх компонентів методичної системи навчання, коли навчаючись в одній групі за єдиною стандартною програмою і єдиним набором підручників, курсанти можуть засвоювати матеріал за різних умов, на що впливають неоднакові рівні обов'язкової підготовки курсантів. І є інший вид диференціації – за змістом. Вона передбачає навчання різних груп курсантів за програмами, що

відрізняються глибиною викладення матеріалу, тобто профільна диференціація. Різновидом профільного навчання є поглиблене вивчення навчальної дисципліни, що дозволяє досягати курсантами високих результатів. Одночасно високий рівень навчальних вимог природно обмежує кількість курсантів, охоплених цією формою навчання. Обидва види диференціації – рівнева й профільна існують і взаємодоповнюють один одного на всіх етапах професійної підготовки.

Рівнева диференціація здійснюється за рахунок того, що пропонуючи курсантам однаковий обсяг матеріалу, пред'являються різні вимоги до його засвоєння.

Позитивний ефект спостерігали при забезпеченні умов вільного вибору завдань за рівнями, що відповідають їх рівням засвоєння знань. Такий підхід дозволяє формувати в курсантів пізнавальну потребу, навички самооцінки, планування й регулювання своєї діяльності [10, 67].

З метою забезпечення диференціації і індивідуалізації навчального процесу НАДПСУ необхідно змінити методіку проведення занять, методичні вказівки повинні містити індивідуальні завдання за рівнями засвоєння знань, визначити типологію курсантів, тип темпераменту, здатність до засвоєння матеріалу. Тому в завдання викладачів було внесено пункти з розробки різнорівневих і профільних програм, навчально-методичного забезпечення, спрямованого на організацію диференційованого навчання на групових й індивідуальних заняттях з курсантами, які мають різні рівні професійної підготовленості. Були визначені організаційні можливості індивідуалізації навчальної роботи визначають використання трьох основних варіантів індивідуалізації через диференціацію навчання:

1) розподіл курсантів на основі їхніх окремих особливостей або комплексів цих особливостей для навчання за декількома різними навчальними планами і програмами;

2) внутрішньо групова індивідуалізація навчальної роботи;

3) проходження навчального курсу в індивідуально різному темпі: пришвидшено (акселерація) або уповільнено (ретардація) [9].

У результаті вивчення сучасної педагогічної літератури виділили різні підходи до диференціації навчального процесу курсантів:

- розподіл курсантів за рівнями засвоєння знань;

- диференціація за рівнем пізнавальної самостійності й успішності навчання;

- вивчення індивідуальних особливостей курсантів

**ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ З ВИКОРИСТАННЯМ
ПРИНЦИПІВ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ І ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ**

Висновок. Таким чином, використовуючи індивідуалізацію й диференціацію в навчанні курсантів можна підвищити ефективність професійної підготовки у навчально-виховному процесі ВВНЗ.

1. Бутузов И.Д. Дифференцированный подход к обучению учащихся на современном уроке: учебн. пособие / И.Д. Бутузов. – Новгород, 1972. – 72 с.

2. Войцехівський О.Л. Індивідуалізація й диференціація навчання курсантів в контексті підвищення ефективності системи цільової підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників / О.Л. Войцехівський // Наука і життя: українські тенденції, інтеграції у світову наукову думку: Матеріали п'ятої всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції 20 – 22 травня 2009 року, частина 3 / Інститут наукового прогнозування, Кримський інститут економіки та господарського права (Севастопольська філія), ТОВ “ТК Меганом”. – К., 2009. – С. 1 – 2.

3. Гуревич Р.С. Формування інформаційної культури майбутнього фахівця як невід’ємна складова сучасної професійної освіти / Р.С. Гуревич // Зб. наук. праць / За редакцією І.А. Зязюна та Н.Г. Ничкало. – Київ, 2003. – С. 354 – 360.

4. Макаров Р.Н. Наука: Стоки и движение цивилизации: Конструкция диссертационного исследования: краткий энциклопедический справочник / Р.Н. Макаров. – М., 2004. – С. 1286.

5. Мацішин М.О. Педагогічна технологія професійного становлення майбутніх офіцерів Державної прикордонної служби України: дис. канд. пед. наук: 13.00.04 /

М.О. Мацішин. – Хмельницький, 2007. – 214 с.

6. Мурачковський Н.Н. Психологические аспекты организации дифференцированных форм работы на уроке / Н.Н. Мурачковський // Советская педагогика. – 1983. – № 10 – С. 35 – 40.

7. Пехота О.М. Індивідуалізація як системоутворювальна умова підвищення якості педагогічної освіти / О.М. Пехота // Педагогічна освіта та освіта дорослих: Європейський вимір: зб. наук. пр. / За ред. І.А. Зязюна, Н.Г. Ничкало. – К. – Хмельницький, 2008. – 530 с.

8. Селевко Г.К. Современные образовательные технологи: Учебное пособие / Г.К. Селевко. – М., Народное образование, 1998. – 256 с.

9. Сікорський П.І. Теорія і методика диференційованого навчання / П.І. Сікорський: Монографія, – Вид “Сполом”, Львів. – 2000. – 421 с.

10. Терещук Г.В. Формування моральних переконань у майбутніх офіцерів-прикордонників / Г.В. Терещук, І.О. Грязнов // Збірник наук. праць №29. Частина II / гол. ред. О.П. Снігерьев. – Хмельницький: Вид-во Нац. акад. ДПСУ, 2004. – С. 52 – 54.

11. Epstein S. Integration of the cognitive and psychodynamic unconscious // American Psychologist, 1994. – P. 709 – 724.

12. Shaw Marvin, E. Group Dynamics. The Psychology of Small Group Behavior. – McGraw-Hill, Inc., the USA, 1976. – 464 p.

13. Social Psychology / Taylor Shelley E., Peplay Letitia Anne, Sears David. – 10-th Edition. – Prentice Hall, the USA, 2000. – 570 p.

Стаття надійшла до редакції 30.10.2012

“Досвід – це велика річ, він дозволяє вам визнавати помилку кожний раз, коли ви її здійснюєте”.

Невідомий автор

“Щасливий, хто мав змогу знайти щасливе життя. Але щасливіший той, хто вміє ним користуватись”.

Тригорій Сковорода
український просвітитель-гуманіст, філософ, поет, педагог

